

Estudis gramaticals 1. Working Papers in Linguistics

Publicacions del Departament de Filologia Hispànica de la Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 1984. 388 pàgines.

Es podrien recollir les notes esparses que anunciaven la nova orientació de la gramàtica generativa a la segona meitat de la dècada dels setanta. Carlos P. Otero en donava un petit tast al seu recull de 1979⁽¹⁾, per exemple, sense que aquelles notes poguessin considerar-se l'inici d'un programa. Igualment, Gemma Rigau, a la seua *Gramàtica del discurs* (Bellaterra, 1981), en feia alguns comentaris descriptius. Però no és fins prou recentment que s'arriba a entendre que els camps d'anàlisi han canviat substancialment, i que la teoria comença d'ésser difosa (escrita) i accessible. Les revistes franceses i italianes incorporen descripcions d'aspectes generals o traduccions d'articles importants que han mostrat la seua viabilitat al llarg dels primers anys dels vuitanta: per exemple, *Lingua e stile* incorpora un resum (en anglès) al número 4, de l'any 1980; la revista *Communications*, interdisciplinària i qualificada, dedica el número 40 (1984) a la sintaxi. El mateix any 1981 —clau pel llibre de Chomsky, *Lectures on Government and Binding*— ix en francès un resum crític al número 24 del DRLAV, intítulat, amb sentit de l'humor *La clôture chomskyenne*. En castellà, Violeta Demonte publicà l'any 1983 a la revista *Verba* (número 10) un article amb els principis de la nova orientació. Les hipòtesis centrals es basaven en el que s'ha anomenat, seguint el llibre de Chomsky, la teoria del Règim i el Lligam. En català, Joana Rosselló redactà un article informatiu per a la revista *Llengües en contacte*, pel desembre del 1984. Deuen haver més coses. La tònica, doncs, és un conjunt de publicacions molt recents, i una associació, el GLOW (Generative Linguistics in the Old World), que tracta de posar en comú els treballs dels darrers anys.

És realment en aquesta línia que s'incriu l'eixida dels ESTUDIS GRAMATICALS, una publicació del Departament de Filologia Hispànica de la Universitat Autònoma de Barcelona, segurament el primer volum compacte de la nova tendència, per ací. S'ha de dir que els ESTUDIS GRAMATICALS no són cap treball de resum de la teoria, sinó un conjunt d'articles que en participen. Inclou ponències en castellà, català i anglès, del I^r. Col·loqui Internacional de Lingüística Teòrica i Llengües Romàniques.

(1) *Sintáctica y semántica en la gramática generativa*. Siglo XXI editores, México, 1979. Pàgines 17-20.

ques, celebrat a Sitges, l'any 1983. Com que és difícil comentar un per un els treballs inclosos al volum, tractaré de donar una visió general del marc en què cal discutir-los, que considere prioritari⁽²⁾. Finalment faré un petit resum dels temes abordats.

L'empresa de la gramàtica generativa⁽³⁾ s'ha caracteritzat per la inquietud constant de la recerca, i el que és més important, per la precisió amb què ha formulat el que és una hipòtesi de treball, en sintaxi: la idea d'*agramaticalitat*, adoptada avui escolarment ací i allà com a eina de treball, ha demostrat ésser una de les peces fonamentals en aquest joc. És clar que hi ha hagut contrapartides serioses: la imprecisió terminològica amb què ens han arribat les traduccions, la discussió lenta i enutjosa d'alguns aspectes, etcètera. És lògic esperar que, en tot cas, continui havent-hi un aire obert en la investigació, i més ara que els principis teòrics s'han concretat i reduït, i que poden incorporar molts aspectes diversos.

Algunes de les hipòtesis que s'han revelat pertinents en la nova inspiració del model chomskyà eren ja latents en els treballs inicials, sense tenir una forma precisa. Per exemple, *Language and Mind* (1968) incloïa unes notes referides a l'anàlisi de les preguntes, de l'estil següent:

- (1) Et va suggerir la idea que anessis a Mallorca
- (2) Et va suggerir que anessis a Mallorca
- (1') On et va suggerir la idea que anessis?
- (2') On et va suggerir que anessis?

En el cas (1)-(1'), la pregunta no pot afectar un element de l'oració incrustada. L'explicació, de manera senzilla, és que l'element interrogatiu (format originalment en el lloc del complement preposicional, a *Mallorca*) no pot travessar el sintagma nominal de què depèn l'oració subordinada (*la idea*). Com que aquest SN no és a (2)-(2'), la interrogació sí que pot desplaçar-se cap al començament i l'oració és interpretable. Aquestes qüestions serien abordables amb principis prou generals de la nova teoria, i desenvolupades posteriorment, donen un petit tast del nou plantejament.

Un altre dels temes és el canvi de la notació. Els "arbres" han estat substituïts per la simple escriptura de constituents, i només s'hi recorre en casos molt concrets. La raó la trobem en l'article de Chomsky que ha estat considerat com el primer de la nova època, *Conditions on Transformations* (1973), on l'autor adopta l'aparat teòric de les transformacions —els constituents arrengrats, amb indicacions dels contextos en què apareixen— com a descripció mínima de les oracions. En els casos anteriors,

- (1'') [+QU [cl SV [SN [QUE pro SV t]]]]
- (2'') [+QU [cl SV [QUE pro SV t]]]

Bé, doncs: les *condicions* regulen les transformacions, de manera que no cal establir cada vegada els passos, sinó saber si les transformacions compleixen aquestes condicions. En el cas que ens ocupa, re-

(2) Hi ha tretze treballs, dels quals un és de semàntica (M.T. Espinal, "Anàlisi interpretativa d'*encara i ja*"), quatre són de fonologia generativa (J. Harris, "La espirantització en castellano y la representació fonològica autosegmental", J. Mascaró, "Sobre la reducció de les transformacions d'elisió", M. Saltarelli, "Italian syllable structure", i J. Viaplana i J.A. de Caesaris, "La vocal neutra del català central: fonema o al·lòfon?") i la resta són de sintaxi, que forniran la base principal del meu comentari. És clar que en qualsevol cas, crec que tots els articles del volum són d'un alt interès.

(3) Calque segurament l'últim rètol a l'ús: N. Chomsky, *On the Generative Enterprise*. Foris, Dordrecht, 1982.

sulta que (1'') no les compleix, perquè l'element interrogatiu *travessa* una oració que està dins d'un sintagma nominal, com hem dit. La traça (*t*) indica el lloc que ocupava l'element interrogatiu (+ QU), i és un refinament de la teoria. Les *condicions*, en principi, no impedeixen que la interrogació creue una sola oració (*que...*), de manera que (2'') no quedarà bloquejada.

Hi ha moltes altres coses: les *condicions* es complementen amb nocions teòriques com la del comandament (que fa generalitzacions sobre els "arbres") i d'altres que són en curs d'ajustament a hores d'ara: la més important, que sembla donar coherència a la teoria, és el principi de les categories buides, que comentarem breument.

Les *Conditions* vingueren reforçades per dos treballs importants de Jackendoff, que serviren en bona part per tancar la polèmica sobre el lèxic: un que ajustava la descripció de les regles de base (*X Syntax: a Study of Phrase Structure*, 1977), i un altre de semàntica que iniciava una sèrie de recerques complementàries, com la localització del subjecte de l'infinitiu —el famós "control"—, la interpretació semàntica dels adverbis, i la pronominalització (*Semantic Interpretation in Generative Grammar*, 1972).

Els articles decisius foren els que precediren l'estada de Chomsky a Itàlia, i l'any 1981, les *conferències de Pisa*, esmentades abans pel seu títol. Com s'ha dit, aquest text és el punt de referència de la nova època, com abans ho foren els *Aspects*. El llibre, que és un garbuix de referències creuades i de repeses de temes, discuteix els components de la nova orientació. La innovació que ofereix possibilitats interpretatives molt completes és, segons sembla, el principi de les categories buides. Per fer-ne un tast, el problema del subjecte de l'infinitiu, en una oració com,

(3) El va deixar anar a la platja

es resoldria de la següent manera: l'infinitiu apareix en oracions que no tenen marques temporals ni de concordança, i per tant, el seu subjecte serà una categoria buida, perquè no té cap realització fonètica. Les traces (*t*) de què parlàvem adés també són categories buides. Uns principis generals s'encarregaran de regular l'aparició d'aquests elements, segons lleis precises. En el cas de (3), la categoria buida és un element pronominal (en la mesura que ha de posseir trets gramaticals com gènere, nombre i persona), i anafòric, que és una manera de dir que ha de quedar lligat a un altre constituent, en la categoria que el regeix. Les condicions en què una anàfora pot referir-se a un antecedent són estipulades per la teoria del control. Haurem de tenir en compte que podríem trobar-nos casos de referències arbitràries, com ara el subjecte de l'infinitiu en l'oració següent:

(4) És impossible guanyar el partit

¿Què especifica, doncs, aquesta misteriosa teoria del control? En el cas de (3), obliga al subjecte de l'infinitiu, la categoria buida PRONominal, a correferir amb l'objecte directe del verb de l'oració matriu. És clar que la casuística ací és prou complicada. Noteu que a (3) l'objecte directe i l'oració subordinada són indispensables, que és una de les condicions del control. Aquest també haurà d'explicar si la correferència és obligatòria o opcional. En el cas de (3), és obligatòria, i el subjecte de l'infinitiu (PRO) correferirà amb el clític *el*, que ocupa el lloc de l'objecte directe a l'oració matriu.

Com veiem, s'arriba així a resultats descriptius prou complets, i la teoria té un alt poder de predicció. En tot això, sembla que els nous centres d'interès dependran en gran mesura de les discussions que sorgeixin i dels problemes que se sàpiguen plantejar. Un camp que s'ha obert recentment és el de les varia-

cions paramètriques, és a dir, el conjunt de propietats sintàctiques relacionades en diverses llengües, i ja hi ha alguns resultats que afecten sobretot les llengües romàniques. Els ESTUDIS GRAMATICALS contribueixen⁽⁴⁾ en bona mesura a aquesta recerca i és del tot profitós que el ventall de temes estudiats sigui tan ampli, com mostra una breu ullada a l'índex; en faré un petit resum: A. Bartra presenta en primer lloc un enfocament de la passiva en el marc de la teoria del Règim i el Lligam, que fa precisions detallades sobre el capteniment dels sintagmes agents en català; J.M. Brucart analitza segons el principi de les categories buides el problema del "buidament" en les estructures coordinades, fins ara tractat com un cas d'elisió; W.N. Elliot relaciona també les categories buides amb l'extracció d'elements dins d'un sintagma nominal, i amb el clític *en* en francès; P. Hirschbüler i M.L. Rivero esbrinen l'estatus dels complements dels verbs de percepció en català; C. Picallo fa unes prediccions interessants sobre la referència disjunta en el context de les oracions interrogatives indirectes en català; J. Schrotten fa un parell d'enfocaments dels pronoms relatius en castellà, i finalment E. Torrego repassa, tot comparant-les amb l'anglès, les oracions que anomena "existencials" amb *haber*, en castellà.

Aquest resum dóna idea del caràcter aplicat dels estudis de gramàtica generativa i de la diversitat dels interessos, coses totes dues manifestes en el context de la nova orientació de la teoria. És veritat que aquesta és força més complicada del que he suggerit, però bé hem de donar notícia del canvi. Esperem que aquesta pionera i encertada publicació de la Universitat Autònoma, ben *up to date*, tingui una continuïtat en el futur.

Amadeu Viana
Estudi General de Lleida
Setembre, 1985

(4) Com assenyala al pròleg l'equip editor, "hi ha hagut gent que, interessada en la teoria lingüística i més particularment en la gramàtica generativa, han intentat passar de la fase passiva de l'aprenentatge a l'activa de la participació en la investigació lingüística de tipus teòric".

Moriscos y repobladores en el Reino de Valencia: la Vall d'Uxó (1525-1625)

Leopoldo Peñarroja Torrejón, Del Cenia al Segura, València, 1984. 2 vol., 905 pàgines.

El llibre del sr. Peñarroja és un treball important, sobre moriscs o últims musulmans d'Al-Andalus en una regió determinada de l'actual País Valencià (La Vall d'Uixó), amb una documentació nova, abundant i coherent, la de l'antic senyoriu jurisdiccional dels Ducs de Sogorb, absorbit per la Casa duca de Medinaceli. En tots aquests sentits, el llibre és important i aporta nova informació als historiadors del sis-cents valencià.

Però, a més d'això, l'autor defensa, en un capítol molt poc documentat, unes tesis lingüístiques indefensables sobre l'origen del valencià parlat pels moriscs. I promet més publicacions en aquest sentit. En una revista de filologia i per part d'un arabista professional, convé reduir a les seues dimensions reals el fenomen del bilingüisme dels moriscs en general, i en terres valencianes en particular.

A part d'això, l'autor del llibre defensa accidentalment tesis lingüístiques anticatalanes (ortografia vacil·lant de Joan o Joán transcrivint els documents) o ataca els qui defensen la denominació Uixó en front de les ortografies antigues *Uxó*, *Huxó*, *Huxón*, *Uxón* i *Ujó*, que ell troba en els documents. El recurrir a l'àrab no em sembla decisiu en aquest problema, que no és pas etimològic. Ací no es tracta de reproduir transcripcions arcaïtzants de la pronúncia, sinó d'unificar amb un sistema actual (les *Normes de Castelló*) un sistema vacil·lant de transcripció que ens donà la història. Si no fos així, continuariem escrivint Çaragoça, com abans de la normativització del castellà, que va substituir el grafema ç per z en comptes de la transcripció *s*, que hauria estat més exacta, com en francès (Saragosse) o en àrab (Saraqusta). La normativització té poc a veure amb la història: és modernització ortogràfica contra els arcaïsmes grafemàtics.

Però, tornant al llibre sobre els moriscs de la Vall d'Uixó, hi trobem, des del punt de vista lingüístic, dues tesis que es poden resumir així: els moriscs eren bilingües en general (àrab, valencià) i no monolingües d'àrab (com volen Joan Fuster i els procatalans); aquest bilingüisme els ve del bilingüisme àrab romanç d'abans de la Conquesta cristiana.

El bilingüisme àrab-valencià al segle XVI és un fet reconegut, almenys pel que fa a una porció petita de la societat morisca, que és la que està documentada. L'autor poc pot afegir a la documentació coneguda. Insisteix sobretot en els noms de família, molts d'ells valencians, i no vol atribuir l'origen d'aquests noms ni a la pressió social cristiana durant tres o quatre segles, ni, remotament, a un origen català o castellà d'immigrants del nord.

Aquest rebuig d'un origen cristià de la parla i dels noms romanços dels moriscs no és acceptable, filològicament, al segle XVI. La tesi d'una pressió social anti-àrab (anti-algaravia) és la més raonable, sobretot després que els moriscos foren obligats a convertir-se al Cristianisme.

Dels cristians —la classe dominant—, pocs coneixien l'algaravia i per això és normal que els moriscs valencians parlessen cada vegada més *també* en valencià o català de València (o castellà, en una societat valenciana en procés de castellanització i potser també per les relacions que tenien amb els musulmans d'Aragó, de Castella, de Múrcia, de Granada). A més a més, els textos i fets que donen constància que parlaven romanç (valencià, castellà) són documents precisament de relacions amb els cristians. Hi ha, doncs, una romancització volguda —per part d'ells i per part dels interlocutors i transcriptors cristians— de la parla i fins i tot dels noms. Aquesta sembla la interpretació més raonable per explicar la poca documentació que ens queda sobre la romancització dels moriscs valencians.

És evident que el bilingüisme radical dels moriscs (i fins i tot que l'àrab no fos més que una "supraestructura") es tornaria més lògic si suposem (com suposa l'autor i promet provar-ho en publicacions ulteriors) que els musulmans de terres valencianes havien parlat sempre valencià ("romanç", "aljamia"), abans de la conquesta cristiana del segle XIII, després de la conquesta del XIII, i, evidentment, al segle XVI. És l'única eixida per suposar un origen del valencià diferent del català. A aquest punt tornem sempre quan es tracta dels musulmans valencians i de la seua parla, com s'ha vist al col·loqui de febrer de 1985 a Alacant, sobre les llengües pre-valencianes. El problema és l'existència d'un "mossàrab" d'abans de la Conquesta. Però sobre aquest punt, l'arabista, que és generalment qui millor pot conèixer la sociolingüística de l'època musulmana i la interpretació dels textos que ens parlen del "romanç d'Al-Andalus" o mossàrab, pot fer algunes afirmacions molt clares, dintre la foscor que produeix la manca de documentació explícita sobre aquest tema:

De totes maneres es pot afirmar el següent:

1^r.— Els pocs textos que ens parlen de "romançparlants" d'Al-Andalus són de períodes concrets, de llocs concrets, de classes socials concretes. No es poden generalitzar a tot Al-Andalus i a tots els períodes del llarg temps de la història àrab de la Península sense perill d'extrapolació i d'anacronismes. Molts filòlegs han caigut sovint en aquests anacronismes. En els indocumentats arabistes valencians, aquestes extrapolacions indogudes són molt freqüents.

2ⁿ.— S'ha de distingir el mossàrab parlat i els mossarabismes. Els mossarabismes poden quedar a l'onomàstica, normalment fossilitzada i arcaïtzant, sense que hi haja una llengua viva contemporània. També han quedat molts romancismes o mossarabismes en el lèxic del dialecte àrab d'Al-Andalus, que els ha assimilats. Tampoc no suposa això una llengua mossàrab viva i parlada, en el període musulmà, sobretot a partir del segle XI, a terres valencianes.

3^r.— De totes maneres, el màxim especialista actual en mossàrab, Àlvar Galmés de Fuentes, reconeix que les restes de mossàrab valencià que coneixem s'assemblen al mossàrab de Toledo però gens ni mica

al valencià de després de la Conquesta, com tampoc el de Toledo no s'assembla al castellà-lleonés de després del segle XI.

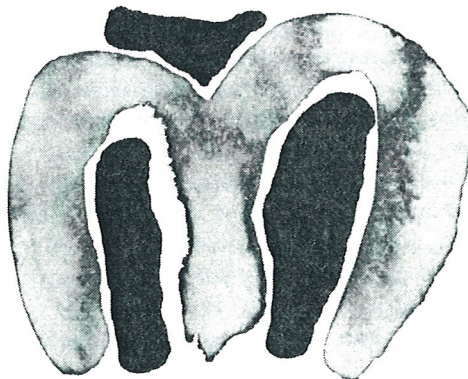
4^t.— No s'ha d'excloure, en època àrab, l'existència de romançparlants d'origen nòrdic: catalans, aragonesos, castellans, ultrapirinencs, etc. Estan documentats en el cas dels cristians d'Ibn Mardanis (segle XII, a Múrcia i València) i fins i tot a la Dènia del segle XI (on hi havia rabins israelites i clergues cristians d'origen català, com ho ha demostrat Maria Jesús Rubiera). També es pot sospitar amb fonament que fossen cristians d'origen forà els de Sant Vicent de la Roqueta d'abans de la Conquesta, i és ben dubtosa l'existència de sant Pere Pasqual.

Per tot això, la hipòtesi que els musulmans d'abans de la Conquesta parlaven valencià és un postulat de la tesi d'un origen no-català del valencià, però és poc probable (no es pot provar). Hi ha prou segles entre la conquesta àrab del VIII i la dels cristians del XIII per a explicar l'arabització total de la població i la seua pèrdua del romanç (neo-llatí, aljamia o mossàrab), com també hi ha prou segles entre la conquesta del XIII i els moriscs del XVI per a explicar la romancització parcial dels musulmans per una pressió social dels catalanoparlants valencians sobre la parla dels moriscs. Suposar unes conservacions lingüístiques, sense documentació evident, sembla poc raonable.

Voldria afegir una precisió arabística al "mossarabisme" *alquénicia* o *alcanísia*, "el nombre con que los musulmanes designaban la iglesia cristiana durante el período de dominación árabe" (p. 207), com s'ha dit força vegades. En realitat té un àmbit geogràfic d'utilització molt més ample que no pas la Península Ibèrica: es troba també a Orient, com l'he sentit recentment, en la parla popular d'Egipte. I la seua càrrega semàntica és molt més àmplia que la d'"església cristiana": és també sinagoga jueva, temple antic i —crec que és molt important per als topònims valencians— cementeri pre-islàmic. Per tant, s'ha d'anar amb més prudència que la que s'ha tingut fins ara per tal d'extraure conseqüències de l'existència d'aquest topònim.

A tall de çloenda, podríem dir que les afirmacions lingüístiques de l'autor d'aquest llibre no estan al mateix nivell que la seua aportació documental i sociològica, que és en realitat la seua especialitat.

Mikel de Epalza
Universitat d'Alacant

Epistolari de la València medieval

Agustín Rubio Vela, introducció, edició, notes, i apèndix per Agustín Rubio Vela, amb un pròleg d'Antoni Ferrando. Institut de Filologia Valenciana, València, 1985, 454 pàgines.

Heus ací una edició conscienciosa i digníssima de 145 documents en català, expedits pels jurats i el consell de València, entre 1311 i 1412.

Com a col·lecció documental, la seva riquesa està ben ponderada al pròleg, i tan ben justificada i interpretada a la Introducció, d'altra banda molt ben escrita i amb novetats sorprenents, que no sabia ajustar-hi ara cap frase d'encomi. Les mostres de cartes dels jurats valencians que coneixiem a través dels copiosos apèndixs documentals que els erudits locals ens havien proporcionat, ja permetien endevinar-ne la riquesa. Ara que en tenim una antologia tan nodrida i ben triada, la sensació és gairebé d'estupor. Ens dol només que aquesta riquesa fins ara no se'ns hagi fet accessible en una edició solvent i escrupolosa, i alhora lamentar que encara no tinguem reculls similars de documentació procedent de les altres grans poblacions de la nostra nacionalitat històrica. Tals reculls, però, segurament no tindran tant d'interès com el valencià, entre d'altres raons, perquè llurs escrivanes no foren regides per notaris d'un gust tan exquisit com Bartomeu de Vilalba i els seus successors immediats. Per dissort, la pobresa o mutilació dels nostres arxius municipals faran molt difícil la realització del projecte.

El recull que ara comento no és un epistolari general. Tots els documents, sense excepció, procedeixen dels jurats de València. La gran majoria dels seus destinataris són autoritats: grans autoritats, com reis i papes, o autoritats menors, com consells i justícies locals. Les cartes adreçades a simples particulars no arriben al 7%, i algunes no es poden considerar cartes en sentit estricte: els núm. 17, 37, 65, 113, 115, 116 i 132 són circulars, sense destinatari individual. La qual cosa, si ara l'assenyalo, no és per començar el capítol de retrets a aquesta edició magnífica, sinó, a l'inrevés, per posar en relleu com un simple document administratiu, que els historiadors miops no solen prendre en consideració, pot ocupar un lloc destacat en una antologia de peces literàries.

Quant a la selecció de les cartes, doncs, només mereix elogis, deixant de banda el desequilibri de la seva representativitat: d'un sol any, el 1399, hi ha 21 documents, mentre hi ha 69 anys, dels compresos

entre 1311 i 1412, que no n'hi tenen cap. Fora d'això, que deu ser una limitació objectiva del mateix fons arxivístic, no estic en condicions d'assenyalar-hi mancances notables, encara que sí puc afirmar, com a simple lector, que no hi ha cap document irrellevant, ni menys que hi faci nosa, i que tots són interessantíssims.

Naturalment, amb 145 documents no es pot pretendre que hi quedin reflectits tots els fets i totes les actituds del segle XIV. No n'hi ha cap, per exemple, que mostri l'oposició dels jurats al desgovern de Joan I. El que s'hi reflecteix, però, és moltíssim, i a cada relectura s'hi copsen nous matisos i noves dades d'interès, tant si ho fa el millor especialista en història del segle XIV, com el simple estudiós de literatura catalana que vol recrear-se amb la lectura de textos saborosos. Ni l'un ni l'altre se'n sentiran mínimament defraudats.

La transcripció i puntuació dels documents és escurpolosa i excel·lent, i ja voldríem que es posés una cura similar en la correcció dels textos medievals que es publiquen. Només li retrauria, perquè no hi veig raó suficient, l'accentuació dels monosíl·labs verbals *fets*, *fon* i *sots*.

L'autor, historiador destacat en la problemàtica de la ciutat de València durant el segle XIV, com demostra als paràgrafs brillants de la Introducció, ha pres el període com una globalitat i ha configurat els textos d'acord amb una temàtica preestablerta. Així, els documents han estat distribuïts en cinc capítols, que comprenen entre 24 i 33 cartes cadascun, dividits en 21 apartats, d'entre 5 i 9 cartes, als quals ha posat un títol propi, tant als capítols com a les subdivisions i a les mateixes cartes singularment.

Els títols, llevat d'algun cas molt aïllat, són pertinents i expressius, i sobre ells no hi ha res a objectar; sí que és discutible, per contra, el criteri temàtic amb què s'han agrupat les cartes. De fet, aquestes són tan riques i polivalents, que permeten diverses agrupacions temàtiques, totes igualment bones, i totes igualment coixes. I com que no existeix, al meu entendre, l'agrupació temàtica òptima, calia haver-ne prescindit i respectar la successió cronològica. Les cartes que parlen de la fam i la pesta dels famosos anys 1374 i 1375, per exemple, han estat col·locades als núm. 72, 73, 63, 65 i 70, intercalades amb les d'altres anys posteriors que parlaven d'estralls similars; i dues cartes al mateix destinatari, datades el mateix dia (núm. 28 i 50), es troben 46 pàgines més enllà l'una de l'altra perquè il·lustraven punts d'interès diversos. En aquestes condicions, quan s'emprèn la lectura seguida del llibre, que és la manera més usual de fer-ho, el lector es desorienta i no hi troba el suport psicològic necessari de l'*abans* i el *després*. Deu ser, com ja he dit, que l'autor entèn el període com una globalitat i ha pres les cartes com una il·lustració puntual de fets i dades d'abast general. Cent anys, però, són molts anys, i les coses també hi evolucionaren. L'editor de les cartes ha vist al seu darrera un únic autor col·lectiu: els jurats de València, amb la seva mentalitat i els seus interessos, i no li manca raó. Però desballestant-ne l'ordre cronològic, que és l'ordre més natural de les coses d'aquest món, ens priva a nosaltres de copsar-hi els altres autors particulars: els successius escrivans de la Sala. D'on deriva que el llibre no podrà servir, si no és refent-ne cadascú l'ordre (la taula cronològica no hi és), per copsar-hi directament l'evolució de la llengua, de l'estil i de la mateixa pràctica administrativa.

La tria, com diu, ha estat presidida pel disegni d'oferir documents que s'expliquessin per ells mateixos, sense haver-los de mutilar ni distreure'n la lectura directa amb presentacions particulars. Sé per experiència com és difícil de trobar-ne, de documents d'aquesta mena. En això, doncs, cal felicitar l'autor per l'èxit en la seva recerca pacient i intel·ligent. Tanmateix hi ha bastants documents transcrits que, al meu parer, exigien un complement de comentari o indicacions precises que ajudessin a interpretar-

los. El núm. 27, per exemple, no explica el motiu primer i la segona intenció de les lloances ditiràmiques al bisbe. El núm. 25, tal com està, no ens dóna indicis per conjecturar en què consistien les difamacions que propalava fra Antoni Canals contra els regidors de la ciutat. El núm. 10 ens mostra les influències que movia un frare per obtenir subreptíciament el títol de mestre en teologia, però ens deixa sense saber si l'aconseguí. Així mateix, comprendriem millor l'entrellat del núm. 4 si l'autor ens digués que Castelló de Mallorca, l'individu que provoca el disgust dels jurats, al cap de poc moriria assassinat per intrigues polítiques; i si ens hagués assenyalat que els "delats" a què fa referència el núm. 124 eren els promotors de l'oposició municipal, el document prendria un relleu que ara passarà desapercebut.

L'anotació de les cartes, doncs, és correcta, però a voltes no és suficient i deixa el lector un tant desamparat. Al meu entendre, convenia posar-hi més erudició pertinent (no impertinent, de la qual molts abusen). Sobre les cartes 103 i 104, per exemple, que expliquen l'avalot contra la jueria de la ciutat, era bo d'indicar que el mateix escrivà Bartomeu de Vilalba, que a més de bon estilista era grafòman, en redactà a part una relació molt interessant i circumstanciada que ja fou publicada pel P. Villanueva el segle passat. Sobre el núm. 36, que posa al viu el problema de la competència dels mercaders italians, convenia dir que el tema ha estat estudiat a fons per Mario del Treppo i per Maria-Teresa Ferrer i Mallol. Així mateix, posat que la meitat dels documents transcrits pertanyen a l'època del rei Martí, calia remetre a l'abundós complement d'informació que pot trobar-se a l'*Itinerari* publicat per Daniel Girona. Totes aquestes referències bibliogràfiques, que l'autor del treball no desconeix, indicades oportunament, no haurien fet gens de nosa, i haurien augmentat el valor intrínsec d'aquest recull documental anotat, per al meu gust, massa sobriament.

En Apèndix s'hi ha posat un glossari, un índex de noms de persona, un altre de noms de lloc, i una taula de les cartes amb el títol i data corresponents.

En la confecció dels índexs onomàstics s'ha respectat la grafia amb què els noms apareixen, criteri que, al meu judici, no és encertat. Els índexs han de ser, pel damunt de tot, ben clars, i, encara que dolgui als esperits escrupolosos, cal regularitzar i uniformar les grafies. Al meu parer, no és admissible que hi hagi una triple entrada d'*Huc*, *Hug* i *Uch*; ni una doble entrada de *Barthomeu* i *Berthomeu*, o *Elionor* i *Leonor*, fins a l'extrem de la doble entrada del mateix personatge per *Alfons* i per *Alfonso*. El cèlebre almirall de Castella s'ha de poder trobar a *Enríquez*, per més que a l'escrivà de la carta li sortís d'escriure'l *Andríguez*.

El glossari sembla el punt més feble d'aquest treball, excel·lent per tants altres conceptes. Limitant-nos ara als mots entrats per la primera lletra de l'alfabet, ens cal assenyalar que n'hi manca almenys un: *adelantat* 103 (4) (15) "càrrec principal de l'aljama". N'hi ha que no estan ben explicats, com *afron-te* 8 (43), que no hi vol dir "vergonya i deshonor", sinó "acarament"; *apellido* 101 (11), que no és "clamor", sinó "crit per sortir en armes"; *aplegadís* 140 (14) que no significa "que s'ha reunit incidentalment", sinó "que viu a l'aventura", i *aptació* 77 (63), que no vol dir "fer apte", sinó "acondicionament". I en tercer lloc, els mots problemàtics com *açomar*, *anquast* i *asuadar*, convenia haver-los resolt en nota i no incloure'ls al glossari per tal d'evitar el risc de consagrar fantasmes, com sembla que són els tres que indico, fruit d'embulls de l'escrivà.

Em dol no haver pogut abonar en tots els seus punts un llibre tan ben concebut i conduït, un llibre d'història i de filologia, en rara i rica conjunció. Els historiadors, els bons historiadors, estic segur que s'apressaran a convertir-lo en font primària d'informació; i d'ara endavant haurà de ser mencionat i

comentat, en lloc preferent, al capítol de la nostra història literària que tracta de la prosa administrativa del segle XIV.

Jaume Riera i Sans

Joan Vinyoli

Josep M. Sala-Valldaura, Edicions del Mall, Barcelona, 1985, 126 pàgines.

El passat mes de novembre, dies abans del primer aniversari de la seva mort, es feia pública la notícia de la concessió del premi nacional de literatura 1985 al llibre de poesia *Passeig d'aniversari* de Joan Vinyoli. De les reflexions pertinents a la concessió del premi esmentat no ens ocuparem aquí; però resultaria ben interessant fixar-se detingudament sobre el retard amb què arriba (una vegada més, sembla inalterable la tradició del reconeixement d'una obra després de la mort de l'autor), i també meditar sobre els possibles vincles sociolingüístics entre la llengua en què està escrit el llibre i la procedència del premi esmentat.

Aquest any sembla haver estat prolífic respecte al reconeixement de Vinyoli. Fa uns quants mesos apareixia, a l'abast de tothom, un excel·lent estudi i homenatge realitzat pel poeta i crític Josep M. Sala-Valldaura. L'autor es presenta a l'encapçalament com a poeta deutor de l'obra i la persona de Vinyoli, i planteja el llibre com un "homenatge de tota una generació de poetes". L'endrega que clou l'estudi ens mostra de nou el reconeixement de Valldaura-poeta al magisteri vinyolià. I entre l'inici i la cloenda, un estudi, una introducció rigorosa a l'obra poètica de l'autor, feta per Valldaura-crític.

L'estudi segueix les pautes tradicionals de qualsevol aproximació a un autor. La primera part, repassa ràpidament les dades biogràfiques, situant el poeta en les tendències de la poesia de postguerra, atorgant-li el paper de "capdavanter i mestre" de les noves promocions de poesia actual, i insistint en el tòpic del binarisme indestruïble en ell, de vida i poesia.

La segona part és centra en tres qüestions claus de l'univers poètic vinyolià: situació en la poesia catalana actual, la poètica, i el món temàtic. Inicialment sintetitza les influències literàries (Riba, Rilke,

Enceta l'autor diversos camins d'estudi. Inicialment sintetitza les influències literàries (Riba, Rilke, tradició romàntica alemanya, simbolisme, presència de Maragall...). Després es relaciona el poeta amb el seu grup generacional, però insistint en la peculiaritat d'assumir alhora dues constants de la tradició poètica actual: realisme i romanticisme. Això gestarà, entre altres aspectes, la personalitat vinyoliana com a magisteri de les noves promocions de poetes. Magisteri condicionat per la seva poètica, la seva concepció de la poesia i de la paraula, entesa "més com un misteri quasi religiós o com exercici espiritual que com ofici". I és d'aquí, des d'on naix el seu procés de sacralització de la Paraula amb el seu poder màgic. (Plantejament bàsic del llibre guardonat: *Passeig d'aniversari*). Sobre aquesta poètica es

basteix l'univers temàtic vinyolià amb les seves directrius essencials i alhora existencials: el sentit darrer de la vida, el pas del temps, la recerca de la felicitat, el dolor, la mort, la fugacitat de la vida, l'erotisme, l'amor, el tractament del paisatge, la relació poesia-realitat, i la creença en el Verb poètic. En resum, el Poeta entre i des de la Vida i la Mort, incapaç enfront del Temps.

La tercera part del llibre, mostra un repàs al llarg de la producció poètica, llibre per llibre, apuntant les característiques, canvis i evolucions més substancials de cada moment. Comença amb el període referit als quatre primers títols de la producció: *Primer desenllaç* (1937), *De Vida i de Somni* (1948), *Les hores retrobades* (1951), *El Callat* (1956), on es plantegen, ja, les constants vinyolianes: Rilke (citada a l'encapçalament del primer llibre), Riba, simbolisme i romanticisme, tractament de la natura, i l'essencial presència del Temps, la resignada constatació de la caducitat de les coses i els anys, el gust de trobar suport i consistència en la rememoració del temps perdut.

El segon període abraçaria el *Llibre d'amic* (escrit entre 1955-63, publicat en 1977), i *Realitats* (1963). Sense perdre l'òptica d'un estudi de divulgació, l'autor insisteix en els plantejaments del contingut dels llibres: el *Llibre d'amic* és el viatge d'interiorització vers la impossibilitat d'atènyer l'amor absolut, la saviesa total. És el gran llibre místic de Vinyoli. En canvi, *Realitats* és l'apropament a l'àmbit domèstic, a la vida quotidiana, al paisatge urbà, preparant el que serà el tercer període.

Aquest tercer període abraçaria la producció entre 1970 (*Tot és ara i res*) i 1984 (*Passeig d'aniversari*). Es tracta d'una poesia d'arrel autobiogràfica amb l'expressió intensificada de l'emotivitat, que mostra de vegades la presència del poeta simbolista i místic. Com diu Valldaura: "En el rerafons, el seu realisme és l'efecte d'un desencís, d'una pèrdua i d'una trista victòria de la realitat sobre el desig, car els ciments i les bigues de tota l'arquitectura poètica bastida per Vinyoli estan fets amb materials romàntics".

Caldria centrar-se un poc en el *Passeig d'aniversari* com a cim de la producció vinyoliana, on, des de la fragilitat del món i la fragilitat humana i sota el signe de la mort, el poeta ens presenta un camí, fora del temps, per a transparentar allò que els mots habitualment no mostren, i ens convida a: "submergir-nos dins les aigües obscures i clarificadores dels símbols i les analogies, de les metàfores...". Després ens esperarà: "la màgica transmutació dels ulls en perles, el domini màgic que ho congria tot i ho relaciona". És aquest el missatge vinyolià: el poder màgic dels mots, la sacralització de la Paraula.

L'estudi de Sala-Valldaura es presenta amb una clara pretensió: la divulgació de l'obra vinyoliana. Aquest objectiu l'aconsegueix de manera excel·lent, però condiona i limita les possibilitats de l'estudi. Desitjaríem un major aprofundiment a l'hora de les referències a aspectes estilístics i a qüestions formals, una major concretització i anàlisi en les al·lusions als símbols, metàfores, etc...

Cal indicar les possibilitats que obre el llibre per a futures investigacions d'aspectes més concrets i peculiars de les obres del poeta. També cal destacar l'important i essencial aparat bibliogràfic amb què acaba el llibre.

El llibre es feia necessari, donada la personalitat de l'autor i la vigència de la seva producció, com un intent més d'acostar al gran públic un dels millors de la poesia catalana actual. Intent que caldria prendre com a rept i com a exemple.

Ferran Carbó

De l'amor als signes

Sebastià Serrano, Promocions Publicacions universitàries, Barcelona, 1984,
147 pàgines.

De l'amor als signes és una versió ampliada del llibre de Sebastià Serrano, intítulat *La semiòtica* i publicat en 1981. Hem de felicitar-nos perquè arribe a les nostres mans, en català, un llibre que tot i parlar d'una teoria general, la ciència dels signes, ho fa des d'una perspectiva plenament catalana. Que el llibre sortís a la llum per primera vegada traduït al castellà té una rellevància semiòtica que el lector atent ben segur que s'aturarà a esbrinar. I ara, l'edició en la llengua pròpia, tal i com fou concebuda pel seu autor, ens retorna les connotacions de llibertat i de normalitat que s'havien esvaït. Tanmateix, no puc estar-me de dir que caldria que s'hagués posat més cura en alguns aspectes de la correcció ortogràfica i tipogràfica del text, car també aquest aspecte significa.

Aquesta vegada, Serrano ens introdueix en el complex i apassionant univers dels signes, de la semiòtica, la qual defineix com una ciència que estudia les diferents classes de signes, com també les regles que governen la seua generació i producció, transmissió i intercanvi, recepció i interpretació. L'interès creixent que durant els darrers vint anys ha despertat la semiòtica i la nombrosa i variada bibliografia que ha generat fa pensar que ens trobem davant una disciplina de gran capacitat heurística per descriure, explicar i predir molts dels fenòmens socials que afecten la vida moderna.

Si hom rastreja en la història de la humanitat, trobarà que els orígens de la semiòtica apareixen ja en els inicis de la reflexió cognoscitiva (fonamentalment en el camp de la medicina i de la retòrica), però no és fins a l'actualitat, amb el desenvolupament d'uns àmbits i unes tècniques com la fotografia, el cinema, la publicitat, l'espectacle, la televisió..., gairebé no conegudes abans i per tant difícils d'encabir en els coneixements clàssics, que la semiòtica desenvolupa un corpus teòric important i es manifesta com una ciència que abraça la comunicació i la significació i, encara més, que comprén tot el domini de l'acció humana.

Aquesta és l'opinió que sustenta l'autor, qui, a través d'un itinerari de lectura força planer i engrescador, però no per això mancat de rigor científic, ens descobreix que el camp de la semiòtica és un bon model de domini interdisciplinar aplicable a diferents àmbits de variades disciplines: des del llenguatge

a l'urbanisme, de la biologia al cinema, del folklore a la publicitat, passant pel domini que l'autor considera més important: el de la vida quotidiana, allò que anomena "espectacle o retaule de la vida de cada dia i de tots els membres de la comunitat". Les conseqüències que hi podem treure de l'aplicació semiòtica són més importants que no ho semblen a primer colp d'ull. Per exemple, ¿quines relacions existeixen entre els sistemes de signes configuradors d'aquestes relacions establertes en la vida de cada dia i l'ordre social? Per què hi ha persones que en treuen més benefici que unes altres?... perquè avui, com diu Serrano, ja no és tan sols la paraula pública, tot i ésser important, la que té poder de persuasió, com en l'antiga retòrica, sinó que són tot un seguit de sistemes interconnectats a la recerca de persuadir per a controlar.

És en base als arguments esmentats suara que hom planteja l'estudi del llenguatge dins d'una semiòtica general de la comunicació. "Una teoria lingüística com a teoria semiòtica del llenguatge —diu S. Serrano— caldrà plantejar-la en un espai de comunicació i, per tant, en un espai de tres dimensions, sintaxi, semàntica i pragmàtica, de manera que si no és així resulta incomplet, a més a més d'allunyat de la realitat". Amb aquests postulats, l'autor connecta amb la definició triàdica del signe de Peirce i la concepció filosòfica del llenguatge de l'escola analítica anglesa, per a la qual "dir mots és fer coses", amb el seu màxim representant, Austin, i la teoria dels "actes de parla". Així com amb els autors que conreen la "textlinguistique" o lingüística textual, com ara H. Weinreich, S.J. Schmidt, W. Dressler, M.A.K. Halliday, J.S. Petöfi, A.J. Graimas, Van Dijk, per citar-ne alguns dels molts que componen el paradigma. Però, sobretot, Serrano ha fet aportacions força valuoses en el camp de la teoria literària, on la semiòtica juga un paper de primer rengle i on els estudis es troben ben avançats. Pensem en els treballs de J.M. Lotman i l'Escola de Tartú, o en els italians F. Casetti, U. Eco, C. Segre o, més a prop, en J. Talens i el Departament de Teoria Literària de València.

Sebastià Serrano, des de l'àmbit de la cultura catalana, s'inclou en aquest nou paradigma científic que suposa un canvi revolucionari, en la terminologia de Kuhn, respecte de l'anterior: és una superació del marc de la frase, considerada com a enunciat, on la sintaxi és el nucli generador i la semàntica és la perifèria, que passa a considerar el text com a unitat comunicativa global, com a acte d'enunciació que inclou els elements sintàctics, semàntics, pragmàtics i sociolingüístics.

Des del nostre punt de mira, aportacions com la de S. Serrano i les d'altres autors catalans que s'inclouen en aquest paradigma, com G. Rigau, des de la gramàtica del discurs, i V. Salvador, des de la teoria del text literari, així com la de Ll. V. Aracil, en el camp de la sociolingüística, són força importants i tenen aplicacions ben concretes no solament en el camp de la normalització lingüística i cultural sinó també en el marc de la comunicació global, verbal i no verbal, de la societat catalana, perquè com diu l'autor:

"Estudiar com es comunica una societat, és fer compte del sistema més o menys coherent d'idees, de principis ètics i de cooperació, de representacions globals, de mites, de gestos col·lectius, de contes fantàstics, de relacions de parentiu, de ritus religiosos, d'estratègies d'investigació, de mecanismes de repressió, durs i suaus, de manifestacions artístiques, d'especulacions filosòfiques, de l'organització del poder, de les institucions i de les constitucions, de les lleis per les quals es regeix una comunitat, un poble, una nació o un estat" (p. 127).

La semiòtica, per tant, no és una ciència "neutra" que tanca en compartiments separats l'univers de coneixement i l'univers del sentiment sinó que, mitjançant la descodificació dels mecanismes de con-

trol que operen darrere dels petits signes que poblen la vida quotidiana, ens descobrirà l'ordre social establert i ens menarà a "la boca mateixa del poder".

Fet i fet, l'autor ens proposa "d'estudiar la vida quotidiana per a canviar les relacions entre les persones, per a desemmascarar el poder, perquè s'estableixi una nova relació amb la naturalesa i amb l'imaginari". Tot plegat, el text és una invitació als/les estudiants de filologia per tal que li trobeu sentit a ser filòlegs, és per això que ens permetem de recomanar-vos la lletra que us adreça (pàgines 133-145); és també una invitació als ensenyants perquè copsem que la relació amb la llengua ha de ser d'amor, no mai d'odi, i que el domini del llenguatge s'eixampla al domini de la comunicació, de la cultura, d'una manera integrada i global; una invitació, finalment, als lectors interessats a conèixer tots els mecanismes d'interacció verbals i no verbals que ens fan estimar i odiar, aprendre i oblidar, gaudir i patir, ser amb el poder o en contra, identificar-nos amb la nostra comunitat nacional o no.

Maria Conca
Tardor, 1985

